

Tavaszy Sándor írásmagyarázata¹

Kivonat

Újszövetségi kutatóként a szerző olyan kérdéseket taglal az alábbi tanulmányban, melyek alapvetően meghatározzák egy teológiai felfogás irányát. Ezek a következők: Miben látta Tavasz Sándor a teológia feladatát? Hogyan határozta meg a rendszeres teológia és a bibliai teológia kapcsolatát? Milyen írásmagyarázati elveket vallott? Milyen alapállása volt a hit és a történet kérdésében? Valamennyi problémafelvetés tárgyalási szempontjára nézve érvényes a kutatót gondolkodó megállapítása, miszerint fontos Jézus történeti vonatkozásainak a megismerése, „de ez a megismerés csak akkor éri el célját, ha hittel és hódolattal áll meg Krisztus istensége előtt, mert az ő személyének jelentése túl van a történelmi megismerés határán.”

Bevezető

Tavaszy Sándor meghatározó személyisége volt a 20. századi erdélyi protestáns teológiai gondolkodásnak. Ezért illő, hogy újra és újra felelevenítsük alakját és felvázoljuk a szent tudományról alkotott markáns felfogását. Pár személyes élményemet idézném fel Tavasz Sándorral kapcsolatban, életének utolsó szakaszából. Elemista kisdíák voltam, amikor 1951 őszén a Kolozsvári Református Teológia Dísztermében az Akadémiai istentiszteleten utolsó alkalommal prédikált sűrű gyülekezet közösségében. Ekkor már nagyon előrehaladott volt szívbetegsége. Sajnos, december elején már díszörséget álltak a teológiai hallgatók a professzor ravatala mellett. Majd 1952-ben édesapám, Geréb Pál tanszéki utódaként tartott emlékbeszédet *Tavaszy Sándor szellemi öröksége* címen. Kétnemzedéknyi idő választott el személyétől, amely nem elhanyagolandó tényező egy ember életében. Amikor 15 évvel később fiatal teológusként, lelkészként meglátogattam László Dezső nagytiszteletű urat, beszélgetésünk végén azt tanácsolta, hogy bűvárolkodjam az erdélyi teológusok írásaiban, melyek a két Világháború között jelentek meg, mivel ezek ismerete nélkül nem fogom megérteni a mai

---

¹ Az előadás elhangzott Tavasz Sándor halálának 55. évfordulóján Nagyváradon, a Partiumi Keresztény Egyetemen (2006. szept. 14.).

teológiai vitákat. Akkor nem szívleltem meg túlságosan tanácsát, mivel a nyugati teológiai irodalom világában éltem. Később azonban ráésszeltem arra, hogy erdélyi teológiai gondolkodásunk gyökértelen lesz, ha nem kapcsolódunk az előttünk járó nemzedékek eszmélődéséhez. Természetesen minden nemzedéknek a maga korának kérdéseivel kell szembenéznie, a maga korának szemüvegén keresztül kell közelednie a Szentíráshoz, ez azonban nem jelenti azt, hogy ne vegyük figyelembe azokat a válaszokat, amelyeket a korábbi nemzedékek adtak az emberi élet alapkérdéseire, az Isten megismerésére, illetve az ember önértelmezésére vonatkozóan.

Kérdésfelvetés

Tavaszy Sándor rendszeres teológus volt, én magam pedig a bibliai tudományok művelője vagyok. Ebből a tényből az következik, hogy nem vállalkozhatok arra, hogy dogmatikai rendszerét tegyem a vizsgálatom tárgyává. Arra azonban igen, hogy megkérdezzem,

1/ miben látta a teológia feladatát?

2/ hogyan határozta meg a rendszeres teológia és a bibliai teológia kapcsolatát?

3/ milyen írásmagyarázati elveket vallott?

4/ milyen alapállása volt a hit és a történet kérdésében?

Ezek mind olyan problémák, melyek alapvetően meghatározzák egy teológiai felfogás irányát.

1. Miben látta a teológia feladatát? (Tavaszy teológiai gondolkodásának korszakai)

Köztudott, hogy Tavaszy teológiai látásában különböző korszakokat lehet felfedezni. Munkásságának első felében, a 20. század első harmadában a többi erdélyi hittudóshoz hasonlóan liberális tanokat vallott, második korszakában azonban az újreformatori teológia erőteljes képviselője volt. Gondolkodásában tehát egy határozott változásról, krízisről beszélhetünk, egy olyan jelenségről, melyet ma paradigmaváltásnak neveznek. Teológiai tanári székfoglaló beszédében 1921-ben a 19. századi felfogás szellemében vallástudománynak nevezi a teológiát, melynek tárgya a vallás, úgy amint az élményben megszületik és amint az történeti, lélektani és bölcséleti szempontból vizsgálható.² Tanári pályafutásának első

---

²Tavaszy Sándor: A keresztyén vallástudomány a lelkésznevelés szolgálatában (Tanári szék-

korszakában írásai a humánium körén belül maradnak. Ebben az időben mindent: a történelmi múltat, kultúrát, közéletet, egyházat és keresztyénséget a szellem mértéke szerint ítél meg. Meggyőződése szerint a keresztyenség is csak egy a sok vallás közül... Van és lehetséges egy filozófiai-axiológiai tisztázással megállapított értékmérő, amelynek alá kell vetnie magát minden vallásnak, hogy értéke tudományosan igazolható legyen.³ Ezt a korszakot Geréb Pál szerint praedialektikus időszaknak nevezhetjük.⁴

Tavaszy teológiai gondolkodásának a második korszaka akkor kezdődik, amikor találkozik az ún. újreformátori teológia eszméivel, közelebbről Barth Károly írásaival. Ez a változás nem történt minden átmenet nélkül. Történeti szempontból az első világháború válsága jelentette a háttérter. Szellemtörténeti szempontból az egzisztencialista filozófia atyjának, Kierkegaard műveinek a megismerése. A dán filozófus nemcsak az emberi egzisztencia megrendülését elemezte, hanem felmutatta a válságból kivezető utat is. Tavasz „az egzisztencializmus Kierkegaard-i gyökereit keresve megtalálta azt a főgondolatot, amely a barthi teológia kulcsát kezébe adja. Idő és örökkévalóság, történelem és hit, vallásos tapasztalás és kijelentés, emberi szellem és isteni Szellem között a különbség nem mennyiségi különbség, ez utóbbi nem csupán többlet, hanem végtelen minőségi különbség”.⁵ „Ebben a korszakban az emberi szellem alázatosan meghajlik Isten Igéjének az uralma előtt. Tavasz Sándor a mulandó embernél végtelenül nagyobbak tartotta az igazságot és engedte, hogy az emberi szellem szuverenitásban bízó filozófust legyőzze az egyedül szuverén Úristen.”⁶ Ettől kezdve nem a vallásos ember képezte teológiai tanításának alapját, hanem Isten Kijelentése, mely a Szentírásban áll előttünk.

Így lett Tavasz Sándor az Ige teológusa, aki Dogmatikájában a következő módon határozza meg a teológia feladatát: „A teológiai tudomány feladata Isten Igéje igazságáról bizonyosságot tenni módszeres tudományos formában. Eme feladatból folyó feladatokat a teológiai tudomány különböző ágai és az egyes ágakon belül keletkező diszciplínái határozzák meg.”⁷

---

foglaló értekezés). *Ref. Szemle* 1921. 206–214.

³ Tavasz S.: A vallás tudományos értéke és ennek mértéke. *Ref. Szemle* 1913. 588–89.

⁴ Geréb Pál: *Tavaszy Sándor szellemi öröksége. Emlékbeszéd.* 1952. dec.

⁵ Juhász Tamás: Tavasz Sándor (1888–1951). In: *Akik jó bizonyosságot nyertek. A Kolozsvári Református Theológia tanárai 1895–1948.* Kolozsvár. 1996. 291.

⁶ Geréb Pál: *Emlékbeszéd.*

⁷ Tavasz Sándor: *Református Keresztyén Dogmatika.* Kolozsvár. 1932. 3.

2. A rendszeres teológia és a bibliai teológia kapcsolata

Miután tisztáztunk Tavasz felfogását a teológia feladatáról, nézzük meg mi képpen határozta meg a rendszeres teológia és a bibliai teológia kapcsolatát. Ismeretes, hogy a bibliai teológia viszonylag későn, a felvilágosodás korában jelentkezik, mint önálló szaktárgy. A protestáns ortodoxia korában még úgy tartották számon, mint a rendszeres teológia segédtudományát, amely bibliai támasztékokat nyújt az egyes hittételek megerősítéséhez. Johann Philipp Gabler volt az első, aki híres előadásában történeti tudománynak nevezte a bibliai teológiát és elkülönítette a dogmatikától.⁸ Tavasz elfogadja ezt a distinciót, hiszen a vallástörténeti iskola emlőin nőtt fel, azonban új megfogalmazásban a következőképpen pontosítja feladatkeretét: az exegetikai tudományok feladata, hogy „Isten önmagáról szóló Igéjének nyelvi-írásbeli-irodalmi testet öltésének történetét felmutassa”.⁹ Ebben a megfogalmazásban benne rejlik az újreformátori teológia tanítása Isten Igéjének hármasságáról (1./ a Kijelentés az „őstörténetben” mint az Ige legelső, eredeti alakja, 2./ mint Kánon, ti. a próféták és az apostolok bizonyoságtétele a Kijelentésről, valamint 3./ a Szentírás alapján elhangzó igehirdetés). Ezt a meghatározást tovább finomítja, amikor vizsgálni kezdi a szisztematika teológia viszonyát a filozófiához, a történelmi teológiához és a praktika teológiához. Ebben a részben pontosítja az előző definíciót, amikor azt mondja, hogy a történelmi teológia magába foglalja a teljes Szentírás exegetikai, irodalom- és szövegtörténeti, valamint szorosabb értelemben vett teológiai vizsgálatát”. Tehát már a mai értelemben ágaztatja az újszövetségi szakcsoport egyes alegységeit: írásmagyarázat, irodalom és szövegtörténet, bibliai teológia. Ez azt jelenti, hogy a teológiának komolyan kell vennie a Kijelentés mindegyik formáját, hiszen a próféták és az apostolok arról tettek bizonyoságot, amit Isten az ószövetségi nép történetében, valamint a Jézus Krisztus életében cselekedett. Ez szemléletváltást jelent a vallástörténeti iskola felfogásához képest, amelyik a Szentírást vallástörténeti dokumentumok gyűjteményének tekintette. Tavasz most a dialektika teológia képviselőivel együtt hangsúlyozza a bibliai könyvek kijelentésszerű jellegét. Felismerte azt, hogy az ó- és újszövetségi könyvekben nemcsak a pusztán tényeket kell keresni, mint azt a 19. századi kutatók tették, hanem a bibliai elbeszélések kerügmátikus, hitvallás jellegű vonásait is. A szentírók nem a profán történetírók mintája szerint írták le az eseményeket, hanem a hit szempontja szerint. Tehát nemcsak a pusztán

---

⁸Johann Philipp Gabler: *Von der richtigen Unterscheidung der biblischen und der dogmatischen Theologie und der rechten Bestimmung ihrer beider Ziele*. 1787.

⁹Tavasz S. *Dogmatika*. 3.

tényeket jegyezték fel, hanem Isten szabadító tetteinek értelmét, üdvtörténeti jelentését is belefoglalták a bibliai elbeszélésekbe. Ezért mondatja Tavaszy: „Ebben az értelemben nyilvánvaló, hogy a történelmi teológia a legszorosabb viszonyban van a szisztematika teológiával. Nem kell sokat indokolni, hogy a Szentírásban foglalt dokumentumok exegetikai, szöveg- és irodalomtörténeti ismerete nélkül a szisztematika teológiának nincs értelme”¹⁰ Ez az állítás összhangban van azzal az alaptétellel, hogy az egyes teológiai diszciplínák nem állnak ellentétben, hanem szerves egészet alkotnak. E fordulat által a protestáns teológia visszatért a reformátori írásértelmezés princípiumaihoz. Ezek közül a legfontosabb a sola Scriptura elv, amely egyformán hangsúlyozza a kanonikus iratok történeti és hitvalló jellegét. Ennek az elvnek segítségével meg lehet állapítani a bibliKateológia és a rendszeres teológia kompetenciájának határvonalát. Ez megeremtette a közös teológiai együttműködés alapját.¹¹ A rendszeres teológia elismerte a történeti kutatás jogosságát, legitimitását, hiszen az Ige testtétele lehetővé teszi ezt a vizsgálódást. Az exegeták pedig lemondtak arról, hogy vizsgálódási eredményeiknek abszolút értéket tulajdonítsanak. Tudatában voltak annak, hogy tudományos eredményeik nem bírnak normatív funkcióval a teológia számára.

3. A Szentírásról szóló tanítás

Tavaszy ezt a kérdést a II. Helvét Hitvallás klasszikus tétele alapján fejti ki (1. rész, 1. pont). Elsősorban elismeri a Szentírás kijelentésjellegét. Vallja, hogy a próféták és az apostolok irataiban maga Isten szól mihozzánk. Megerősíti a Hitvallás azon tételét, mely szerint a Szentírás tekintélye nem emberektől van, hanem a Szentlélektől, mert a Szentírásban maga Isten szólott az atyákhoz, a prófétákhoz és az apostolokhoz és szól ugyanott mind a mai napig mihozzánk. Tavaszy elismeri továbbá a reformátorokkal és az újreformátori teológia képviselőivel együtt, hogy Isten személyének titkát egyedül a Szentírásból ismerhetjük meg és nem a természetből (a *teologia naturalisszal* szemben). De azt is tanítja, hogy az egész ember válságos egzisztenciája szintén az Ige fényében világosodik meg előttünk. Isten az Ige által megszólítja az embert, megjelenik életében és közösségre lép vele: ily módon létrejön a találkozás a kegyelmes Isten és az atyai hajlékból kiszakadt tekozló fiú között. Az Ige azonban nemcsak megszólítja a válságban levő embert,

---

¹⁰Tavaszy S. *Dogmatika*. 9.

¹¹Geréb Zsolt: Az exegetika és a rendszeres teológia időszerű kapcsolata. *Az Út* 2006. 1. szám. 9–11.

hanem újjáteremti, **újjászüli**, azáltal, hogy világosságot gyűjt benne, de egyszersemind átminősíti őt, igaznak nyilvánítja őt bírói szava által.¹² Hangsúlyozza, hogy a Szentírás által Isten áthidalja azt a szakadékot, amely az ő felsége és az ember inferioritása, elesettsége között fennáll. Az embernek nincs más feladata, mint az, hogy engedelmesen elfogadja az isteni beszédet, és hittel válaszoljon arra. Ez által a reformátori látás által visszaállította Tavasz a Biblia tekintélyét, mely annyira meggyengült a 19. század idején, amikor csupán vallástörténeti dokumentumok gyűjteményének tekintették az ó- és újszövetségi iratokat.

A Szentírás kijelentő jellege után Tavasz annak egységéről beszél. „A Szentírás egységét azzal fejezzük ki, hogy Kánonnak nevezzük, mérőszinórnak, amely mint hatalmi parancs volt ismert mindig a keresztyén hívők előtt”.¹³ Mit jelent ez a kissé elvont megfogalmazás? Miért szükséges hangsúlyozni a Biblia kanonikus voltát? A kérdésre a feleletet szintén a dialektikus teológia szellemében adja meg.¹⁴ Elsősorban azért, hogy kiemeljük a két szövetség egységét, továbbá azért, hogy kidomborítsuk a Szentírás isteni és emberi mivoltát, valamint azt a tényt, hogy a Biblia egy történelmi hely, ahol a próféták és az apostolok bizonyágtételén keresztül Isten szól hozzánk.¹⁵ A kanonikus jelző által végül azt jelezzük, hogy a történeti egyház az Isten pecsétje mellé oda ültette a magát is, hogy ezzel megkülönböztesse az Isten által ihletett könyveket, az ú. n. apokrifus iratoktól.

A Kánon kérdésével kapcsolatban Tavasz szükségesnek tartja, hogy néhány égető kérdésre válaszoljon: Vajon a Szentírás egész anyagában Isten Igéjének nevezhető-e? Vajon a Szentírás minden egyes helyére rá lehet mondani, hogy íme, ez itt Isten szava? Vagy pedig az egész Szentírás semmi egyéb, mint történelmi értékű dokumentumok gyűjteménye? Olyan kérdések ezek, amelyek egyaránt felvetődtek mind a két világháború között, mind a második világháború után, sőt napjainkban is. Tavasz a protestáns ortodoxia és a vallástörténeti iskola szembeállításával kívánja a saját felfogását megfogalmazni.

Szerinte e két markáns álláspont egyoldalúságát csak akkor tudjuk kizárni, ha a Szentírást képesek vagyunk teológiailag nézni. Míg a *protestáns ortodoxia* a Szentírást megkövesedetté teszi és az abban rejlő életet mechanizálja, addig a másik a pusztán történelmi kritikájával illuzórikussá teszi az abban hangzó isteni Kijelentést. A Szentírás lényegét nem a benne lévő történelmi és pszichológiai anyag ké-

---

¹²Tavasz: *Dogmatika* 77.

¹³Tavasz S.: *Dogmatika* 81.

¹⁴A *Dogmatika* 85. oldalán hivatkozik E. Thurneysen *Das Wort Gottes und die Kirche* (1927), illetve K. Barth *Die Lehre vom Worte Gottes* című munkájára, valamint Kálvin *Institutiójára*. I. köt. 7. 2.

¹⁵Tavasz S.: *Dogmatika* 81.

pezi, hanem az ezekben áthangzó Ige. Ismételten hangsúlyozza, hogy „a Szentírás csak akkor Szentírás, és csak akkor Kánon, ha abban meg tudjuk hallani nemcsak az emberi hangot, de meg tudjuk hallani az isteni szót is, azt a személyes megszólítást, amelyben az Ige hangzik”.¹⁶ Barth Károlyhoz hasonlóan hitet tett a teológiai írásmagyarázat elve mellett, aki az exegézis feladatát abban látta, hogy a bibliai szövegben meglássa azt az üzenetet, amely által Isten megszólítja a mai igeolvasót és igehallgatót a maga konkrét történeti és egzisztenciális helyzetében.

4. Milyen alapállása volt a hit és a történet kérdésében?

A hit és a történet problémája a két világháború közötti időszakban a teológiai viták homlokterébe került. A vitát Barth Károly Római levél kommentárjának megjelenése váltotta ki (1919, második kiadás: 1922). A svájci teológus azt a döntő kijelentést teszi a 19. századi historizmussal szemben, hogy a történet önmagában még nem képezi a hit alapját. E kijelentés által megdöntötte a liberális Jézus-kutatás másfél százados fáradozását, melynek célja a hit történeti megalapozása volt. Barth szerint az ember semmilyen módon, még a legpontosabb történeti módszerrel sem tudja alátámasztani a Jézus Krisztusban való hitet.¹⁷ Tavasz Sándor felismeri ennek a fontos állításnak az igazságát. Ezért mondja, hogy „az utóbbi évtizedek vallástörténeti kutatásai azt bizonyítják, hogy a történeti Jézus ismerete olyan eredményeket produkált, amelyek nem alkalmasak arra, hogy a Krisztusba vetett bizalmat neveljék azok lelkében és életében, akik ilyen ismeretekkel rendelkeznek.”¹⁸ E kijelentés által Tavasz nemcsak a nyugati kutatók törekvéséről határolta el magát, hanem az erdélyi liberális teológia képviselőitől is, akik a nagyenyedi Kovács Ödönnel együtt történeti úton akartak eljutni a Jézusban való hitre. A vallástörténeti kutatások ártértékelése alapján megállapítja, hogy azok az evangélium, illetve Jézus Krisztus személyének viszonylagossá tételéhez vezettek.¹⁹ Ha a történeti vizsgálat nem párosul hittel, akkor nemcsak Jézus isteni méltóságát kérdőjelezzük meg, hanem az ő történeti létezését is kétségbe vonjuk, amint azt A. Drews angol teológus tette, amikor szkeptikus módon azt kérdezte, hogy „vajon élt-e egyáltalán Jézus?” Ezzel a törekvéssel szemben Tavasz hangsúlyozza, hogy „Jézus Krisztus személyének a

---

¹⁶ Tavasz S.: *Dogmatika* 82–83.

¹⁷ v.ö. Geréb Zsolt: *A modern Jézus-kutatás Ernst Käsemann után (1950–1970)*. Kolozsvár, 1994. 10.

¹⁸ Tavasz S.: *Dogmatika* 157.

¹⁹ Uo.

megismerésében a hit kell vezesse a történetet és sohasem megfordítva, mert különben megoldhatatlan marad a probléma, vagy pedig mítosszá válik”.²⁰ Állítását azzal a helyes felismeréssel támasztja alá, hogy a szinoptikus evangéliumok nem történeti képet akartak rajzolni Jézus Krisztusról, hanem bizonytságot akartak tenni Isten csodálatos üdvözítő munkájáról, melyet Jézus személye által cselekedett. Fejtegetését egy szentenciával foglalja össze, amely véleményem szerint ma is megállja a helyét az Újszövetség történeti vizsgálatát illetően. A hit és a történelem kérdésében „akkor járunk helyes úton, ha valljuk, hogy szükséges a Jézus Krisztus történeti megismerése, de ez a megismerés csak akkor éri el célját, ha hittel és hódolattal áll meg Krisztus istensége előtt, mert az ő személyének jelentése túl van a történelmi megismerés határán, tehát a történelmi kutatásnak nemcsak hitből kell kiindulnia, hanem arra is kell utalnia”.²¹

---

²⁰ Uo. 159.

²¹ Uo. 160.